

De Niënhof

In het dorp Bunnik, dat vlakbij Utrecht aan de Kromme Rijn ligt, bevindt zich het landgoed de Niënhof, dat ruim 200 ha. beslaat. Het hierbij behorende huis is in 1929 afgebroken.

De oudste gegevens die iets vertellen over de geschiedenis van de Niënhof, betreffen de transporten als hofgoed: oorspronkelijk was de Niënhof namelijk een hofgoed van de bisschop van Utrecht. In 1409, 1432, 1466 en 1498 worden deze transporten vermeld, die meestal plaats vonden in tegenwoordigheid van de schout. Dit laatste druiste tegen de wensen van de bisschop in en hij heeft dan ook een eind gemaakt aan deze situatie. Het laatste bekende transport van 1501 werd uitgevoerd in aanwezigheid van een door de bisschop benoemde rentmeester. In de persoon van de rentmeester bezat de bisschop een algemene rechter, hof- en tijnmeester (de tijnrechten ontwikkelden zich uit de hofrechten), voor wie rechtshandelingen met betrekking tot het hof- en tijnsgoed moesten gebeuren.

De Niënhof wordt in 1582 opnieuw genoemd, en wel in de goederenlijst van de St. Servaasabdij, waarin de tiend bepaald wordt beginnend aan de hofstede (Niënhof) van de abdij van St. Laurens. Deze abdij lag met al haar goederen en de Niënhof binnen de parochie Zeist: „Onsse uuythoff geheeten Nyenhoff liggende in de gerechte van Bunnick ende in die parochie van Seyst” (1580). In het archief van de familie de Pesters, aanwezig in het Rijksarchief te Utrecht, zijn de volgende concrete gegevens over het landgoed gevonden: „1680, den 16 november, heeft de heer Johan Pesters en zijn Echtgenoot, Vrouwe Maria

Ghijsen, zekere hofstede, genaamd Den Niewenhoff, met zijn huizinge, bergen, bakhuis en verder getimmerde, met omtrent 57 morgen, zoo boomgaard, weils bouwland, met zijne bepooting en beplanting daarop staande, en gelegen onder de Geregte van Bunnik en Cattenbroek, van Ed. Mog. Heeren Staten 's Lands van Utrecht gekocht voor de somma van f 11.000, -.”

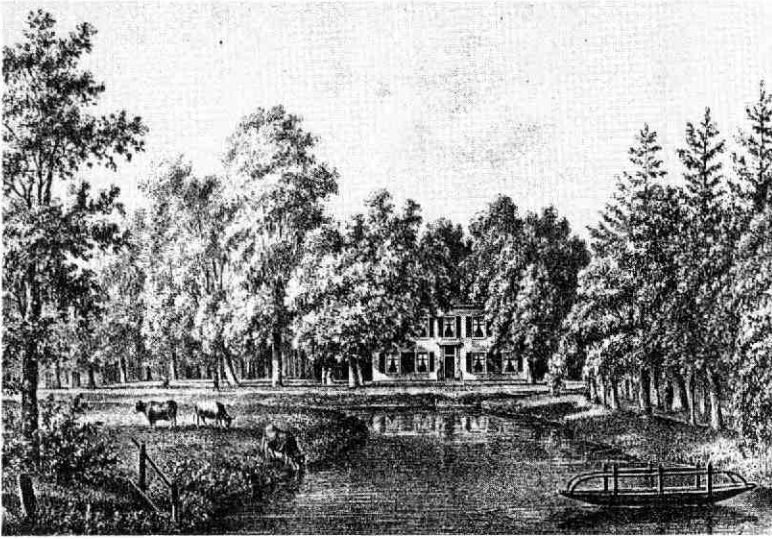
De hofstede, zoals hierboven vermeld, was een grotere versie van het huidige, nog bestaande koetshuis en stond ook op dezelfde plaats waar dit koetshuis zich nu bevindt. (Grote Laan 12-16, Bunnik) (afb. 1). Het was een eenvoudig breed gebouw met twee verdiepingen, dat georiënteerd was op de Kromme Rijn. Dit huis is tot 1878 in gebruik geweest als woning van de eigenaren van het landgoed, er bestaat een afbeelding van de Niënhof uit die dagen in het boek van P. J. Lugters, *Gezigten in de Omstreken van Utrecht*, Loenen aan de Vecht 1869. (afb. 2). Het onderschrift hierbij luidt als volgt: „aangenaam gelegen en smaakvol, wordt in eigendom bezeten en bewoond door Jonkheer J. E. de Pesters van Cattenbroek.”

Dit geslacht de Pesters is uit Limburg afkomstig, de eerste naamdragers woonden in Maastricht. Door de aankoop van de Niënhof en door de betrekkingen die zij in Utrecht bekleedden, is het aannemelijk dat zij zich langzaam maar zeker uit Maastricht verwijderden. De familie is op 12 februari 1706 in de rijksadel verheven door keizer Joseph I en is in 1814 benoemd in de Utrechtse ridderschap.

Het wapen van de familie toont in goud een natuurlijke schildpad verstoppt door een omgekeerde blauwe,

1. De Niënhof, Grote Laan 12-16 te Bunnik, juni 1982. (Foto: Rijksdienst v. d. Monumentenzorg).

2. De Niënhof, 1869. Litho in P. J. Lutgers, *Gezigten in de omstreken van Utrecht*.

vijfpuntige ster, een negenpaarlige kroon vormt het bovenstuk. De schildhouders zijn twee gouden leeuwen, ter rechterzijde omziende.

Johan Pesters, de eerste eigenaar, die van 1680 tot 1703 het beheer voerde over het landgoed, was griffier van de Hoge Hof van Utrecht (sinds 1674) en in 1678 werd hij benoemd tot Geheimraad en Rekwestmeester te Den Haag bij Willem III. Daarnaast was hij de opperste bewindsman van de Geestelijke Goederen in het Sticht van Utrecht.

Johan Pesters heeft, evenals zijn opvolgers, de Niënhof in de loop der tijden aanzienlijk uitgebreid. Zo kocht hij in 1690 7 morgen grond, Hoog Steenberg en geheten.

Hij is op 14 februari 1703 overleden, zijn vrouw Maria Ghijsen overleefde hem tien jaar. Zij stierf op 9 mei 1713. Beiden werden zij begraven in de Kloosterkerk in Den Haag.

De erfgenaam van het landgoed was hun zoon Willem, die van 1714 tot 1731 de bezittingen beheerde. Hij was sedert 22 oktober 1679 griffier te Utrecht en trouwde op 1 april 1685 met Hester Heldevier. Hij overleed in 1735 en werd begraven in de Nicolaïkerk in Utrecht, bij zijn vrouw, die al in 1724 was gestorven. De volgende eigenaar was de neef van Willem en Hester Pesters, aangezien zij kinderloos waren gebleven. Deze Jan Pesters was kennelijk niet de enige die in aanmerking kwam als erfgenaam, daar het archief van de familie het volgende vermeldt:

„de oudste zoon van zijn broeder Nicolaas Pesters, hebbende Pieter Pesters broeder van Willem Pesters, om zonderlinge redenen hem daartoe moverende, van de lijftogt van hetzelfde goed afgezien bij acte in den 10 Julij 1738.” Jan Pesters trouwde op 9 juli 1747 in Utrecht met Adriana Everardina Godin. Hij was geëligeerde raad in de Provincie Utrecht; gecommiteerde in de Raad van Staten in Den Haag, van 1752 tot 1794, toen de oude regering door de komst van de Fransen afgedankt werd. Bovendien was hij

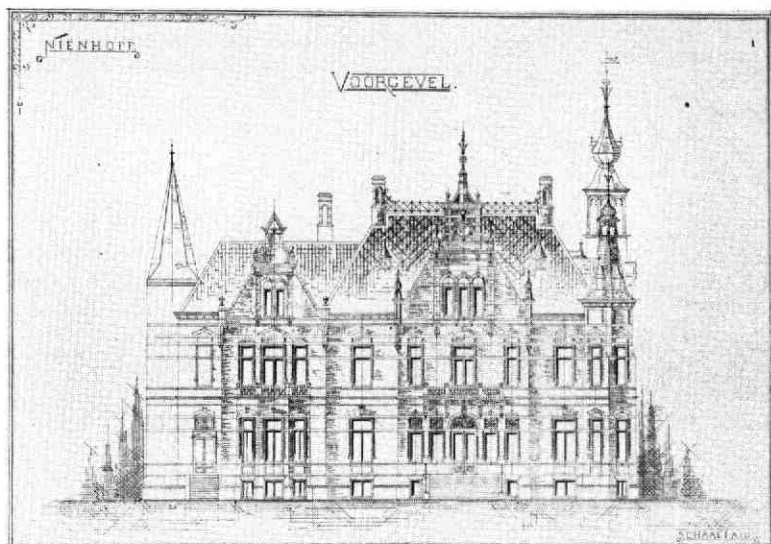
deken van het kapittel van St. Jan te Utrecht en heer van Cattenbroek. Hij heeft het landgoed de Niënhof met meer dan 100 morgen grond uitgebreid. Hiertoe behoorde o.a. een weiland genaamd de Hak; tevens kocht hij de boerderij Couwenhoven en het herenhuis Beesden van de familie Cammingha.

Hij overleed op de Niënhof op 12 augustus 1797: „en is den 16 Augustus zonder staatzie met eene lijkkoets met 4 paarden 's ochtends vroeg naar Utrecht gebracht en aldaar in de Buurkerk begraven bij zijne echtgenoot, welke den 18 Mei 1795 ook op den Niënhof gestorven was aan eene langdurige verzwakking in de ingewanden, en verval van krachten; daarna zijn hunne lijken in 1831 overgebracht in de familiekerkder op de Nieuwe begraafplaats buiten de Tolsteegpoort te Utrecht.”

Na Jan Pesters was zijn zoon Willem Nicolaas, geboren in Den Haag op 6 januari 1754, eigenaar van de Niënhof. Hij was Heer van Cattenbroek, Dijkgraaf van de Lekdijk benedendams, kanunnik van het kapittel van St. Jan te Utrecht en tot 1794 Raad van de stad Utrecht. Hij trouwde op 21 oktober 1799 op zijn buitenplaats de Niënhof met Caroline Jacqueline de Jacoby. Met de komst der Fransen weigerde hij nog langer posten te bekleeden, hij leefde ambtelos op de Niënhof tot 1813. Wél was hij toen kerkmeester te Bunnik en „heeft de gereformeerde armenkast uit handen der roomsche gehouden.”

In 1813 werd hij aangesteld als President om de regering „provisioneel in functien te herstellen”. Hij bekleedde nog diverse regeringsfuncties tot zijn dood in 1831 te Utrecht: „'s nachts om 1 uur tussen Woensdag op Donderdag na eene ziekte van drie maanden aan het slijmruwel, diep betreurd door allen die hem dierbaar waren en is den 25 April op de nieuwe begraafplaats buiten de Tolsteegpoort te Utrecht begraven, waar zijne drie kinderen die voor hem gestorven waren, alsmede zijne Ouders uit de Buurkerk overgebracht zijn. Terwijl zijne waardige Echtgenoot tot bittere

3. De Niënhof. Ontwerp van de voorgevel door Albert Nijland, 1878. (Foto: Rijksarchief Utrecht, 1655-1).

re droefheid van hen voor wie zij zoo eene trouwhartige en brave Moeder was op den 25 December 1844 na eene hevige doch korte ongesteldheid van 8 dagen op Woensdag tegen 1 uur des middags is overleden, en den 31 December daarop op de Nieuwe begraafplaats te Utrecht begraven is."

De vijfde eigenaar van de Niënhof was de zoon Jan Eduard Pesters, die op 12 november 1802 geboren werd op de Niënhof. Het archief van de familie vermeldt het volgende over hem: „Lid der Ridderschap der Provincie Utrecht, en lid der Provinciale Staten van Utrecht, Secretaris der Lekdijk benedendams, heer van Cattenbroek na het overlijden van zijne geliefde Moeder ingevolge testamentaire beschikking van zijnen waardigen Vader, Eigenaar geworden van het landgoed den Niënhof, à f 23.000, -. Getrouwd den 2 Julij 1828 te Bunnik door den predikant Bergsma met Jacoba Margaretha van Hengst, geboren te Utrecht den 7 Mei 1809, dochter van Cypriaan Gerard van Hengst en van Charlotte Strick van Linschoten."

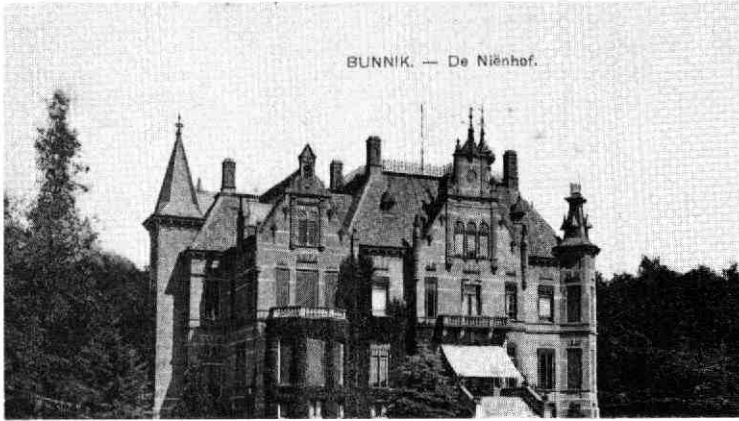
Deze Jan E. Pesters tekende in 1837 een kaart van het landgoed, die momenteel in het bezit is van de heer de Greeff, boswachter van de Niënhof. Op deze kaart is het oude, eerste landhuis aangegeven, vanuit dit huis had men aan de westzijde uitzicht over de zijarm van de Kromme Rijn. In noordelijke richting keek men uit op het gazon met de vijver (vgl. de afb. van Lugters).

Rondom het gazon bevond zich het parkbos, doorsneden door een aantal afwisselend rechte en kronkelende paden. Van deze grotendeels barokke aanleg zijn nog sporen terug te vinden in enkele lanen, waaronder de Kouwenhovenselaan. Na het overlijden van Jan E. Pesters kwam het bezit in handen van zijn oudste zoon, Willem Nicolaas (1830-1882). Hij was lid van de Provinciale Staten van Utrecht. Willem Nicolaas is tweemaal getrouwd, in 1863 met Coenradina Carolina Theodora barones van Boetzelaer, die 2

jaar later in het kraambed overleed, en in 1868 met Theodora Coenradina Elsabé van Lynden. Uit het eerste huwelijk had Willem Nicolaas één dochter, Jonkvrouwe Coenradina Carolina Theodora de Pesters van Cattenbroek, geboren op 26 januari 1865 te Utrecht. Uit het tweede huwelijk had hij geen kinderen. Zijn enige dochter was de volgende erfgename; zij trouwde op 27 september 1885 met Mr. Gijsbert Carel Reinout baron van Hardenbroek, heer van 's Heeraartsberg, Bergambacht en Cattenbroek, geboren in Den Haag op 30 augustus 1859. Hij was burgemeester van Bunnik, Odijk en Werkhoven en kamerheer i.b.d.

Baron van Hardenbroek bracht grote veranderingen aan op het landgoed en liet bovendien een nieuw huis bouwen in 1878. Dit huis met kasteelachtige allures had 72 kamers, mogelijk zelfs 85, de gegevens hierover variëren.

Het was opgetrokken in een neo-bouwstijl met renaissance- en barok-invloeden (afb. 3). De architect die de opdracht hiervoor kreeg was Albert Nijland, over wie helaas weinig bekend is, behalve zijn plaats van vestiging, Kromme Nieuwe Gracht 72 te Utrecht, en enkele andere bouwopdrachten. Hij heeft voornamelijk in Utrecht gewerkt, waar hij bijvoorbeeld een ontwerp gemaakt heeft voor de bouw van een nieuw Venduhuis Achter St. Pieter. Ook in de omgeving van Utrecht zijn er nog bouwwerken van zijn hand terug te vinden, bijvoorbeeld in De Bilt (villa van A. P. Schröder) en in Zeist. Daar heeft hij het ontwerp geleverd voor een nieuw raadhuis. Dit bevindt zich daar nog steeds en wel in de 1e Dorpsstraat, nummer 15. Over dit werk bestond een duidelijke mening, die echter niet zo positief was. De Weekbode van Zeist, 5 oktober 1878: „De omtimmering verdween, een paar schrikwekkende hellebaarden gesteund op puntige morgensterren kroonden 't middenstuk, een paar treurvazen met ramskoppen versierden de zijvleugels, een paar zinken balustrades maakten wat verto-

4. De Niënhof. Oude kleurenprentbriefkaart, uitgeverij M. Maasdijk, zonder datum.

ning, mooi, sprekend vinden we 't niet, maar ieder heeft zijn eigen smaak en we willen geloven, dat de bouwmeester met moeilijkheden te strijden had, die hem geen vrije hand lieten. Indien 't gebouw hecht en sterk in elkander zit, de verschillende afdelingen aan de bedoelingen beantwoorden kan men tevreden zijn. Men kan van Zeist niet eischen, dat het een voorbeeld van bouwstijl geeft."

Of de Niënhof ook een dergelijke reactie uitgelokt heeft, is onbekend. In ieder geval werd de architect, die baron van Hardenbroek in de arm genomen heeft, niet allerwegen hoog aangeslagen. Een duidelijke overeenkomst tussen het landgoed en het raadhuis is de mengeling van diverse architectonische stijlelementen. Van de ontwerpen voor de Niënhof bevinden zich nog enkele exemplaren in het Rijksarchief te Utrecht (afb. 4).

Tezamen met de bouw van het kasteel werd het aanzicht van het gehele landgoed ingrijpend gewijzigd. Paden, vijvers, bosjes en andere landschapselementen werden aangelegd volgens de Engelse landschapsstijl en er werden diverse rondwandelingen gemaakt. Dit gebeurde onder leiding van de tuinarchitect L. A. Springer uit Haarlem. Zo bestaat er nog een plan van uitbreiding van de Niënhof van zijn hand uit 1894. Uit het bijbehorende bestek en voorwaarden blijkt bovendien dat Springer de aanleg van rijwegen e.d. uitbesteedde: „De uit te voeren werken bestaan in: a. het onder profiel brengen van de aarde banen, b. het verharderen van de wegen, c. het onderhouden gedurende vier maanden na de oplevering."

Momenteel zijn van deze tuin in landschapsstijl nog slechts enkele fragmenten overgebleven: de vijver, het „slingerlaantje" en verspreid staande boomgroepen.

Baron van Hardenbroek schijnt bovendien een liefhebber geweest te zijn van bijzondere boomsoorten. Zo zijn er op de Niënhof diverse soorten linden, een treurbeuk, een rode beuk en verschillende populierensoorten te vinden. Ook komen er op het landgoed exotische, ingevoerde plantensoorten voor, zoals de Japanse duizendknoop, de kuifhyacint, de bastaard-doronicum en de Douglasspar. Naast graslanden en

bossen zijn er op de Niënhof nog andere landschapsvormen, zoals hakhout, griend, bouwland en boomgaarden. Dit gevarieerde landschap heeft zich kunnen ontwikkelen door de rijkdom aan bodemtypen, die een gevolg zijn van oude rivierbeddingen met hun oeverwallen en komgronden. Deze variatie is door de invloed van de mens nog ver groot.

In 1924 moest van Hardenbroek het buiten verkopen wegens financiële moeilijkheden. De heer De Wetstein Pfister, reeds eigenaar van het buiten Heidestein, werd de nieuwe eigenaar. Deze heeft het huis tot zijn dood in mei 1926 bewoond. Naar verluidt is de echtgenote van De Wetstein Pfister slechts eenmaal op de Niënhof geweest, zij gaf de voorkeur aan Heidestein. Dit heeft er toe geleid, mede door de hoog oplopende onderhoudskosten, dat het kasteel werd afgebroken. In een artikeltje in het tijdschrift „Buiten" uit 1927 wordt het einde van de Niënhof beschreven: „Eén der grootste en schoonste landgoederen van de provincie Utrecht, de Niënhof bij Bunnik, gaat verdwijnen. Het trotse, 64 (?) vertrekken tellende kasteel is reeds gesloopt, met de velling der schitterende loofbossen is een aanvang gemaakt en de terreinen worden, hoogst waarschijnlijk, verkaveld. Hoewel het landgoed niet voor het publiek was opengesteld, heeft deze natuurschennis, terecht, in ruimen kring droefheid en ergenis gewekt. Zijn (d.w.z. van de heer De Wetstein Pfister) erfgenamen hebben het bijna nieuwe kasteel, dat meer dan 1½ ton gekost heeft, om niet begrijpelijke redenen voor den prijs van ruim f 9000,— doen slopen en zijn thans doende aan de schoonheid van het landgoed een einde te maken."

De huidige situatie van het landgoed is als volgt: 90 ha van het grondgebied zijn in handen van de Stichting het Utrechtse Landschap, een instelling die zich inzet voor natuurbehoud in de provincie Utrecht. De overige 110 ha van het terrein zijn eigendom van de Erven De Wetstein Pfister.

Utrecht
Adriaanstraat 65 bis

D. Hamer

Literatuur

C. Dekker. Het Kromme Rijngebied in de Middeleeuwen. Zutphen, 1984, p. 81, 340, 566.

A. J. van der Aa. *Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden*, Gorinchem 1846.

Roland Blijdenstein. „Zeist, groei en bouw“. *Heemschut*, febr. 1984, nr. 2, p. 29 t/m 33.

„Het einde van de Niënhof“, *Buiten*, jrg. 21, 1927, p. 177. Gegevens van de gemeente Bunnik over de Niënhof.

Genealogie van het geslacht van Pestere, opgemaakt en bijeenverzameld door David George Pestere te Utrecht (c. 1880), Rijksarchief Utrecht.

Gids en Reisboek voor de stad en Provincie Utrecht, 1884. P. J. Lugters. *Gezigten in de omstreken van Utrecht*, Loenen aan de Vecht 1869.

Nederlands Adelsboek, 28e jaargang, Den Haag 1930 en 67e jaargang, Den Haag 1975.

R. van Oostenbrugge. „Niënhof, rijkdom aan bodemtypen“, *Van Buiten*, juli 1979, p. 9-10.

J. Th. M. Oostendorp. *Bunnik in oude ansichten*, Zaltbommel 1971, p. 18.

De Opmerker, Orgaan van het Genootschap „Architectura et Amicitia“, Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap, 1872, 1874, 1877, 1880, 1881, 1882, 1891, 1892, 1897, 1899.

C. A. Schilp. „De Niënhof, de paden op, de lanen in“, *Van Buiten*, juli 1979, p. 6-8.

J. B. Rietstap. *Armorial Général*, deel II, Londen 1965.

C. A. Schilp en J. van der Zee. „Wat zou Bunnik zijn zonder Kromme Rijn?“, *Van Buiten*, juli 1981.

C. A. Schilp en J. van der Zee. „Driebergen, geliefd oord in het Sticht“, *Van Buiten*, oktober 1982.

Wandeling in het landschap, *Van Buiten*, juli/aug./sept. 1981.

Van de Poll-Stichting Zeist, 8e jaargang, maart 1978, nr. 1. *Weekbode voor Zeist, Driebergen, e.o.*, 5-10-1878.

E. B. F. F. Wittert van Hoogland. *Bijdragen tot de geschiedenis der Utrechtse Ridderhofsteden en Heerlijkheden*, Den Haag 1909/1912.

BOMMEN OP HET SAZU

AANTEKENINGEN UIT DE HERFST VAN 1944

In het laatste jaar van de tweede wereldoorlog werd Utrecht getroffen door enkele bombardementen van geallieerde vliegtuigen. Op 13 oktober en 6 november was het Centraal Station het doelwit. Het naast het station gelegen Stads- en Academisch Ziekenhuis (thans Academisch Ziekenhuis Utrecht) kreeg enkele voltreffers. De toenmalige directrice, M. Stenvers hield tijdens het laatste oorlogsjaar een dagboek bij over het „wel en wee“ van het ziekenhuis. Hierin is haar ooggetuigeverslag te vinden. (1).

Er bestaat eveneens een officieel rapport over deze gebeurtenissen van de hand van de directeur-geneesheer, de NSB'er K. Keyer. (2). Een reconstructie.

Stenvers. „13-10-1944 Om 1 uur een geweldige slag, een bominslag dicht bij. Dadelijk het gezegende bericht, dat alle patiënten en zusters er zonder eenig letsel waren afgekomen, alleen alle ruiten van paviljoen II, waar de bom vlak bij was gevallen, waren vernietigd. Er was voldoende hulp, daar de doktoren, zusters, broeders, allen medehielpen. Ook van paviljoen I, waar juist 15 zieke zuigelingen uit Otterlo zouden worden opgenomen, waren aan de zuidzijde alle ruiten kapot, zoodat opname uitgesloten was aldaar. In gebouw III, waar eveneens een bom was gevallen en alle ramen defect waren, terwijl meerdere gewonde personen zich meldden om geholpen te worden, waren de groote laboratoriumramen gesprongen. Snel ter plaatse alles opgenomen, alleen vervuld van groote dankbaarheid, dat alle personen gespaard bleven, hetgeen gezien de enorme hoeveelheid glas, die naar binnen is gevallen, als een groot wonder mag worden beschouwd. Al spoedig kwamen de eerste gewonden uit de stad binnen.“ Zes werden polikli-

nisch behandeld, twaalf moesten worden opgenomen en zes waren dodelijk getroffen. (3).

„Om ± 5 uur de 2de bominslag, die dadelijk een grotere stroom verwonden van veel ernstiger aard ten gevolge had.“ In totaal 31 gewonden. Drie werden er doorgezonden naar het Kriegslazaret, vijf werden poliklinisch behandeld en 23 patiënten werden opgenomen. (4). „Er werd aan alle tafels geopereerd, terwijl de volledige bloedtransfusiedienst moest worden ingeschakeld. Veel familie van getroffenen kwam informeren, zoodat er tot laat 's avonds overal veel drukte was. De huishoudsters bleven ook alle in actie, daar er voor 36 doktoren en 20 zusters, die niet aan tafel konden gaan, moest worden gezorgd.“

Keyer. „In den morgen van den 6den november was de actie van vliegtuigen groot. Van 8 uur tot 8.10 en van ongeveer 10 uur tot kwart over tien was reeds luchtalarm gegeven.

Te 10.27 volgde wederom een aanval van jachtvliegtuigen op het station waarbij ook bommen werden afgeworpen, zonder voorafgaand luchtalarm. Het gebouw der Psychiatrisch-Neurologische Klinieken bekam hierbij een voltreffer midden op het dak van den voorgevel aan de Nicolaas Beetsstraat, weliswaar van een middelzware bom - de mogelijkheid, dat twee lichtere bommen vrijwel tegelertijd het dak troffen, is niet geheel uitgesloten - doch de gevolgen waren zeer ernstig.

Gezien de gevolgen, schijnt het, dat de bom eerst op een lagere verdieping explodeerde. Door scherfwerking werden vele van het personeel en ook van de patiënten min of meer ernstig getroffen. De voorgevel